

Mamapala Tuberculosis

O LE A LE MAMAPALA?

- O le mamapala (TB) o se faamai e mafua mai i le pisia i paketeria (siam) *Mamapala Maikopaketeria (Mycobacterium tuberculosis)*.
- O le TB e mafai ona faaleagaina ai le mama o le tagata poo isi vaega o le tino ma mafua ai faamai faigata.

E FAAPEFEA ONA FAASALALAU?

- O le TB e faasalalau e auala atu i le ea pe afai e mafatua pe tale foi le tagata e maua i le TB o le mama poo le tale i le faa'í, ma auina atu ai siama i le ea
- Afai la e manavaina i totonu e isi tagata nei siama o le a pisia ma maua ai loa latou
- O le tele a o tagata latou te maua maia siama o le TB mai seisi la te feiloai ma mafuta soo i ai, faapei o se tasi o le aiga poo sana uó foi
- O le TB *E LÉ* faasalalauina mai mea o i le fale (mo se faataitaiga, tui ma naifi, mea e kuka ai meaai, ipu malamalama e inu ai, ieafu, lavalava poo telefoni) o le mea lea e le tatau ai ona faeseese mea e faaoga i le fale.

O LE A LE ESESEGA I LE VA O LE PISIA I LE TB (TB INFECTION) MA LE FAAMAI O LE TB (TB DISEASE)?

O le Pisia i le TB: e i ai lava siama o le TB i le tino ae "**lé galulue**" ("inactive"). I le tele o tulaga, e pulea e autau tetee ale tino ia siama. Peitai, o nei siama e nonofo ma ola ai pea i lea tulaga o le **lé galulue**.

- A o **lé galulue** pea la nei siama o le TB, e leai la se leaga o latou faia, poo le salalau atu foi i isi tagata. E mafai "**ona pisia**" le tagata ae lé maua i le mai. Mo le toatele lava (o le 90 pasene o tagata) e i ai lava siama ae lé galulue. E mafai la ona iloa poo pisia se tagata pe a fai le tui i le tino e sue ai o le Tupakalini (Tuberculin Skin Test).

O le faamai TB: E mafai lava, tusa poo le a le tele o tausaga o **lé galulue** siama o le TB, e mafai lava ona toe **galulue** ina ua faasolo ina vaivai le autau tetee a le tino. E ono maua i lea tulaga ina ua matua le soifua, poo se mai faigata, mea e tupu e popole tele ai lava, faaogaina sesé o fualaau poo le ava malosí, pisia ma maua i le HIV (le faamai e tupu mai ai le AKISI –AIDS) poo isi foi tulaga.

- A oo ina **galulue** ia siama o le TB ia sa lé galulue, ona amata loa lea o le faamai mamapala-TB.
- E tusa na o le 10 pasene o tagata e pisia i siama o le TB o le a maua i le faamai o le TB.
- O tagata e maua i le TB o le mama poo le faa'í e mafai ona pipisi atu i isi tagata.
- I le tele lava o tulaga, ina ua uma le lua vaiaso talu ona inu vai, o le a le toe mafai ona faasalalauina e tagata o loo mamai i le faamai TB ia siama o le TB.
- O tagata e i ai le TB i isi vaega o latou tino e *lé* mafai ona pipisi atu i isi tagata.

O A AUGA (SYMPTOMS)?

E mafai ona osofaia e le TB soo se itutino lava, a o mama le nofoaga pito i sili ona maua ai. O tagata e maua i le TB o le a i ai nisi, poo auga uma nei e pei ona i ai i lalo:

- O le tale e umi, e sili atu i le tolu vaiaso e lé uma
- O Fiva
- Tei a ua lusi pauna, pa'e'e ae e te lé iloina
- E afu i po
- E lagona pea lava pea le vaivai
- Lé manogi se meaai
- Filogia le fatutale i le toto
- Tiga ma / poo le fula o le vaega o le tino o loo maua i le TB, pe afai o fafo o le mama o loo aafia.

O nisi tagata e i ai le faamai TB o loo galue (active TB) atonu o le a lé mamafa tele ni auga e aliali mai.

O AI I LATOU E ONO AAFIA?

- O tagata e tele ni o latou taimi e mafuta ai vavalalata ma i latou o loo maua i le TB o le mama e pipisi poo alaea e manava ai.
- O tagata e:
 - Maua i le kanesa, e aofia ai le lymphoma poo le faamai Hokinisone (Hodgkin's disease)
 - Inu vai e aafia ai le malosi o i le tino e tetee atu ai faamai (immune system) (e.g. corticosteroids, cyclosporin poo le chemotherapy drugs)
 - Maua i le HIV/AKISI (HIV/AIDS)
 - Maua se mai faigata ua aafia ai le malosi o i le tino e tetee atu ai i faamai.

E FAAPEFEA ONA MAUA SE PUIPUIGA?

- O tagata e maua i le TB o le mama, ua lapataiina ina ia kava o latou isu ma gutu pe a tale pe mafatua foi
- O tagata e maua i le TB o le mama e pipisi, o le a tuueseai se nofoaga na o latou lava seia oo ina lé toe pipisi o latou mai
- O nisi tagata ua iloa ua maua i le TB e pipisi, o le a tuuina atu i ai ni togafitiga e puipuia ai
- O le tui o le BCG e puipui ai tamaiti ua matuá lamatia le ola ona o nisi ituaiga o le TB, i latou e malaga i atunuu e taatele ai le TB. *E lé masani ona fautuaina le tuuina atu o le tui BCG i totonu o NSW.*

E FAAPEFEA ONA SUESUEINA MA ILOA?

Mo le TB e i le mama:

- E faaali mai i le faata (x-ray) o le fatafata poo ua aafia mama i le faamai o le TB
- E faaali mai i le suega o feanuga filogia pe afai o i ai ni siama o le TB i fatutale pe a tale
- Afai e le mafai ona sau se fatutale e i ai isi suesuega e manaomia ia faia.

Mo le TB e i fafo atu o le mama:

- O suesuega pei o le tui biopsy i le tamai nila, ni sua (swab) mai se manu'a, se mea mai se tipiga poo le feauvai i le taeao po lava, e mafai ona fesoasoani i le suesueina o le TB.

E FAAPEFEA ONA TOGAFITIINA?

- **A pisia i le TB (TB Infection):** o le a tusi atu e le fomai ia fualaau e inu (taumafaiga e puipuia ai) poo le fai pea lava o faata o le fatafata.
- **Faamai TB (TB Disease):** e togafitiina i le tuufatasia o fualaau tui (antibiotics) faapitoa, e inu ia le ititi ifo i le ono masina. O le a vaavaaia foi e le tausimai o le ofisa tumamá o fatafata oe a o inu fualaau tui, e siaki pe i ai nisi mea e ono tupu mai ma ia mautinoa e faauma lelei togafitiga.
- E mafai e tagata sa maua i le TB ona toe malolosi ma lelei pe a faauma ia togafitiga.
- E mafai e tagata sa maua i le TB ona toe foi i a latou galuega masani a o faia pea togafitiga, pe a faapea lava ua le toe pipisi atu o latou mai.
- Afai e le inuina vai a i latou o maua i le TB, o le a matuá mamai lava latou, ma oo ai lava i le oti.

MO NISI FAAMATALAGA FAAOPOPO ATU

- Faafesootai le Ofisa Tumamá i lo outou pitonuu poo le vaai lau fomai.
- O suesuega ma togafitiga uma lava mo le TB e faifua e le totogiina ma e le faalaua'iteleina e ofisa o tumamá mo fatafata.
- *E le manaomia se tusi e faasino (referral) mai se fomai e te alu ai i se ofisa o tumamá o fatafata.*
- *E le manaomia le pepa o le Medicare (Medicare card).*

O Auaunaga a le Ofisa Tumamá o Fatafata e aofia ai le vaavaaia ma le puleaina o tagata mamai i le TB ma fesootaiga uma lava e uiga i le lolomiina ma le faataina (tracing and screening).

Ofisa Tumamá o Fatafata i NSW

Ofisa Tumamá i le Taulaga: Metropolitan Clinics:

Numera o le Telefoni. Telephone No.

Central Sydney	Canterbury Hospital	9787 0162
	Concord Hospital	9767 5675
	Royal Prince Alfred Hospital	9515 8846
Northern Sydney	Hornsby Hospital	9477 9317
	Manly Hospital	9976 9542
	Royal North Shore Hospital	9926 7905
South Eastern Sydney	Prince of Wales Hospital	9382 4636
	St George Hospital	9350 2503
	St Vincent's Hospital	8382 3876
	Sydney Hospital	9382 7535
South Western Sydney	Liverpool Hospital	9829 4888
Wentworth	Nepean Hospital	4734 2536
Western Sydney	Parramatta Health Services	9843 3110

Ofisa Tumamá i Nuu i tua: Rural Clinics:

Central Coast	Gosford Hospital	4320 3388
Far West	Broken Hill Hospital	(08) 8080 1317
Greater Murray	Wagga Wagga Centre of Public Health	6933 9125
	Griffith Community Health Centre	6966 9900
Hunter	John Hunter Hospital	4921 3372
Illawarra	Wollongong Hospital	4253 4138
Macquarie	Dubbo Centre of Population Health	6841 2345
Mid Western	Orange Base Hospital	6393 3480
Mid North Coast	Coffs Harbour Health Campus	6656 7855
	Port Macquarie Health Centre	6588 2755
	Taree Health Centre	6592 9625
New England	Tamworth Base Hospital	6768 3392
Northern Rivers	Lismore Base Hospital	6620 2280
Southern	Bega Community Health Centre	6492 9620
	Cooma Community Health Centre	6455 3201
	Goulburn Community Health Centre	4827 3913
	Narooma Community Health Centre	4476 2344
	Queanbeyan Community Health Centre	6298 9233
	Young Mercy Care Centre	6382 1111

NSW Department of Health:

73 Miller Street,
North Sydney NSW 2059

Telefoni (02) 9391 9000
Fesimale (Fax) (02) 9391 9101
TTY (02) 9391 9900

Uepesaite a NSW Health: www.health.nsw.gov.au